

A Duna menti svábok kálváriája*

I. Letelepedés a Pannon alföldön

A Duna menti svábok útját, fejlődéstörténetét összehasonlítva más német törzsével, egyiket sem lehet ilyen részletességgel végigkísérni. E népcsoportnak, amely derék parasztokból és kézművesekből állt, 1683-ban kezdődött el a története, amikor a Bécs melletti Kahlenbergnél a keresztény seregek legyőzték a török csapatokat. A törököket akkor visszaszorították a német felszabadító háborúk, amelyeket az uralkodók vezettek: lotharingiai Károly, a bajor Max Emánuel, a bádeni Lajos és a sokat megénekelte Szavoyai Jenő herceg a közép-dunai térségből.

A Habsburg császár, valamint a világi és egyházi nagyságok, az elnéptelenedett és sivár Pannóniából egy védett és természetes életteret akartak kialakítani, a keleti Alpok, a Duna és Száva által bezárt területen.

1683 és 1786 között kerekén 150.000 lakost telepítettek át a Duna mentére. VI. Károly császár, majd Mária Terézia (1740-1780) és II. József császár (1780-1790) uralma alatt érkeztek a telepések három nagy és több kisebb „sváb vonulat”-ban a Pannon alföldre.

A vándorlás körülbelül száz évig tartott. Kezdetben a sváb telepések jöttek, később a frankok és bajorok, majd az elzásziak, lotaringiaiak, pfálciak, hesseniek, bőmök (csehek), sziléziaiak, vesztfáliaiak, svájciak és nem utolsósorban az osztrákok és más népek is csatlakoztak.

A telepések ezt a sivár vidéket Európa éléskamrájává alakították át. Nemhiába hangzik így az akkori legismertebb mondás: „Az elsőnek halál, a másodiknak nyomor, a harmadiknak kenyér!”

Az új Duna menti sváb-német nemzettörzs előbbi származási helye ezzel megszűnt. Mint maga a bevándorlás is, egy új csoporteszmélethez vezetett, egy hosszú időre. Mind a népviselet, mind a nyelvjárás és a szokások terén is, fokozatosan kiegyenlítődték a különbségek.

A Duna menti sváb elnevezés először az első világháború után honosodik meg. Már korábban is a német telepéseket a pejoratív „sváb” névvel illették. A magyarok és szláv népek nevezték el így őket, ami meg is maradt mindvégig.

A bevándorlók élettere általában a Pannon alföld nyugati és déli részeire terjedt ki. Ez a Kárpát-medence síkságait öleli fel, ami 1918-ig az Osztrák-Magyar Monarchia keleti területén feküdt. Az Alföld peremén a hegyvidékekig széles elterülő dombvidék húzódott. De a legnagyobb kiterjedésűek az Alföld löszvidékei voltak. A folyóvizek mellett egy széles sávú lapály húzódik, ami délen a Duna és Tisza között a legszélesebb.

Az egész Duna—Kárpátok vidéken 1918-ban már 1,5 millió német lakos volt. A telepések a császári szabadalom által a Pannon alföldön az úgynevezett „szabad császári-királyi örökös alattvalói” titulust kapták, míg a feudális uralom alatti Magyarországon csak a nemesség és jobbágyság volt ismert. A német telepések polgárjogokat kaptak, és mindez jóval a francia forradalom előtt történt. Bánátban és Bácskában a telepések az úgynevezett „katonai háttérvidék”-en, a bécsi udvar alattvalóiként, amely a Dráva, Duna és Balatonnal bezárt „Sváb Törökország” nevet viselte, ahol toleráns és felvilágosult nemesség fedezékében éltek. Tulajdonjogaik voltak a földre, amit megműveltek. Szabadon házasodhattak, szabad foglalkozásuk volt, valamint szabad letelepedési és mozgásszabadságuk volt. Az első önálló és szabad állami alattvalók, úgynevezett „szabadparasztok” voltak.

A sokféle szabadság ígérete csalogatta a telepéseket a Duna mentére. A habsburgi toborzást végző titkos politikai megbízottak az előausztriai svábokat indították először útnak. A legfontosabb gyűjtőtábor a szabad birodalmi város, Ulm volt. A telepések belefáradtak az uradalmi teherviselésbe, a sok háborúzásba a franciákkal, és így megmenekülhettek a jobbági kötöttségektől is. Többségben voltak a kézművesek és a parasztok.

Megindult az utazás lefelé a Dunán, az úgynevezett „ulmi skatulyáknak” nevezett hajókon, a 2900 km hosszú európai sorsfolyamon. Az akkori dunai hajózás Ulmtól Belgrádig tartott. A dunai hajózáson még részt vettek az úgynevezett „kelheimi vasaló” nevű hajók is.

Adam Müller-Guttenbrunn, a dunai svábok nagy írója, így ír a regensburgi állomás telepeseiről:

„A kivándorlók, akik elhelyezést nyertek az első kelheimi vasalón, korán reggel ott sorakoztak a gyóntatószékek előtt a Szent Jakab- és Szent Emmerán-templomban. Egyikük sem akart a szentmalaszt átvétele nélkül útnak indulni. A Szent Péter-templomban pedig 13 ifjú pár várt esketésre, akik gyors elhatározással keltek egybe, mert a császár különben nem engedte őket át a határon. Amit ott-hon nem tehettek meg, az itt parancsba volt adva. Ó, milyen szívesen tették ezt a krisztusi párrá válást egyesek, s nem mint a többiek.....Egy nassauai lány egy fekete-erdői parasztléánnyel, egy luxemburgi lenszövő egy Bodensee melletti sváb lánnyal házasodott össze, akivel az életben sohasem találkozott volna. Ez csak Regensburgban volt parancsra lehetséges, így keveredett az összes tájszólás és népviselet a szent Római Birodalom német nemzetiségű déli és délnyugati részében. Hogy a párok megértették-e egymást? Ez nem éppen biztos. De az igaz szerelem áthidal minden tájszólást.”

A középkorban a magyarországi városi németiség, amely a török uralom alatt jött létre, a török háborúk folyamán el is tűnt. De amikor az első Duna menti sváb telepések az akkor még Pesttől különálló budai oldalon pihenőt tartottak, ott akkor már 40 éve jelen volt a német polgárság.

A török uralom alól felszabadított Magyarországon, a Pannon alföldön lévő városok katonai és gazdasági támaszpontokként való kibontakozását a német kézművesek és német gazdasággal foglalkozók tették lehetővé. 1800-ig a Duna menti sváboknak a fele a városokban élt. A legtöbb Duna menti sváb falusi település pedig zárt közösségekként általában szabályos kockaalakban épült. A parasztházakat formálisan a földből építették, döngölték. A tetőszerkezetet a hajók szétbontásából nyert faanyagból, a tetőt pedig náddal vagy szénával fedték be. A bécsi uradalom kétféle házformát engedélyezett, egy parasztházat szoba-konyha és kamrával, és egy kisebbet a kézművesek részére, a „kislak”-ot. Csak a harmadik nagy svábvonulás alkal-

mával engedélyezték államilag az istállókat és a készletraktárokat.

II. József császár kétszer látogatta meg Bácskát, hogy az általa betelepített Duna–Tisza között közelről megszemlélje. Egy Duna menti sváb mondta, emlékezve ezekre az eseményekre:

„A császár szívesen járta titokban az országát. Így látta, mit művelnek a nagyurak a néppel. Ezért nem kedvelték őt a nagyurak, de a parasztok és szegények annál jobban szerették. Nálunk is járt ezen a vidéken. Koldusnak volt öltözve és szárazkenyeret meg egy bögre tejet kapott az emberektől. Senki sem ismerte fel, hogy ő a császár, és hogy Bécsben egy nagy palotában él...”

Az angol geográfus, Paton beutazta a 19. században a közép-dunai területeket. Így írt a látottakról:

„Bánát nemcsak Magyarország, hanem az egész császárság magtára. Lehet egészen a Nílus deltájáig utazni, de még egy ilyen, a természettől ennyi előnyben részesített földrészt nem fog látni és találni sehol sem!”

II. A parasztvilág

Ahol Szavoyai Jenő herceg katonái az embermagas fűben vesződték és nem ritkán a lovasságnak kellett előre lovagolniuk, hogy csapást vágva a gyalogság előrehaladását segítsék, ott vette kezébe a Duna menti sváb az ekevasat. A 18. században megváltoztatták az egész vidék képét. A füves sztyeppe eltűnt, levezetőcsatornákkal kiszárították a mocsarakat, a lápot, kiépítettek bekötőutakat és hidakat, a Tisza és a Duna magasra döngölt töltések közé lett szorítva, úgy, hogy csak ritkán, a tavaszi nagy árvizek idején szakadtak át és pusztították el a szántókat. Rövid idő múlva az állam az adók, a robot, a tized által (1848-1849-ben lett megszüntetve) visszakapta azt, amit a betelepítéskor befektetett.

„Nem karddal, hanem szántóekével foglalták el a földet” - áll Stephan Augsburgi mondása egy templomtornyos kiírva. A történelemtudomány megítélése szerint a Dél-Németországból bevándorolt parasztok voltak a legelőrehaladottabbak az akkori Európában. Magukkal hozták számos erényt, ami őket a magyar állam szívesen látott munkaejévé tette. Szorgalom, kitartás, rendszeret, felelősségérzet, igénytelenség, beilleszkedési készség és takarékoság. Pannónia német falusi lakossága általában a frank hosszanti-udvaros házak stílusában

épült. Az utcai résztől befelé, az udvar felé egy tágas, oszlopos, szőlővel befuttatott folyosó húzódott. A ház falán, a bejáratnál, sokszor házi-mondások köszöntötték a belépőt, mint például: „Mondj igazat, gondolkodj világosan - ha bort veszel, fizesd is ki!”

vagy :

„ Isten óvjon a nehéz időktől, a kőművesektől és az ácsoktól ! ”

Egy másik mondás :

„ A világ legszebb címere az eke a szántásban ! ”

vagy :

„ A saját tűzhely aranyat ér, ha szegényes is, mégis melegít ! ”

A dunai svábok gazdasági ereje egészen a II. világháborúig növekedett. A lakosság egyötödét alkották, a földek egynegyedét művelték, és a termés egyharmadát termelték ki. A gabonatermelésen kívül – ahol a búzatermelésen volt a hangsúly – a „sváb-törökországi” löszvidékeken, a bácskai Bácsgyulafalván és a bánáti homokon, Versec és Fehértemplom térségében voltak a híres dunai sváb szőlők, ahol a német borokat készítették, ami a sör mellett a németiség itala volt. „Igencsak erősebb egy pohár bor, mint két ló!” - mondogatták a falusiak.

Kendert Bácskában, egy keveset Horvátországban, Szlavóniában meg Bánátban termesztettek . A német bevándorlók Badenből és Pfalzból hozták magukkal. Ezeken a vidékeken a második világháború előtt a jólét alapját jelentették. A 135 kendergyárból 1942-ben 101 német kézen volt.

Az évszázad kendertermésének nagy részét falvakban dolgozták fel. A fonógépek sokáig dolgoztak, mire a kötők és szövők megkapták a szükséges fonalat. Az asszonyok és lányok dicséretére mondván, igencsak szorgoskodtak a szövőszékek mellett, sok-sok délutánon és estén át. Minden településen a fonókban, ahol esténként a leánysereg összegyűlt és szorgosan pergették a rokkákat, csattogtatták a szövőszékeket, ott mellesleg megtárgyalták a falu híreit is, majd az idecsapódott legényekkel ment a heccelődés, nevetgélés. Akikre szemet vetettek és szerelem született, a pároknak szabad volt együtt menni, szabad volt a lányt hazakísérni.

A német nyelvű pannon falvakban a hétköznapi munkák, a szokások pontos és szigorú határok közé voltak sorolva.

A parasztcsaládoknál a földművelés, a szőlőművelés, a gyümölcsstermesztés, az istállók ellátása, a disznóhizlalás a férfi dolga volt.

A konyhai munka, a mosás, a tehénistálló, a baromfiudvar és egy kis része a földmunkáknak, az aratásnak az asszony dolga volt. Gyakorta három generáció élt egy tető alatt. A Duna menti sváboknak nem tanyáik, hanem parasztházai voltak, amelyek a szomszédos kereskedők vagy kézművesek házai mellé épültek. Az udvar, a falusi házzal, négyzetalakban a hosszanti lakóházból és a rövid utcai részből állt. Hátral egy összekötő fallal, ill. fészerral kapcsolódott az ablaktalan szomszédház hátsó falához. Az udvar fel volt osztva egy kitéglázott első udvarra - virágoskerttel és hátsóudvarra. A hátsóudvarban voltak a háziállatok és a nagy trágyadomb, ami a szántóföldek trágyázására szolgált.

III. Falusi szokások

A dunai svábok nagyon vallásosak voltak. Ez volt a formálóereje életmódjuknak és szigorú kötelességérzetüknek. Isten akaratából szorgalmasak, házastársi hűségben élnek, a szülői autoritást tisztelve, Isten parancsait követve. Ezzel kimutatva, hogy Isten az élet és minden lény életének az ajándékozója. Az egyházi évet a vallási ünnepek és szokások töltötték ki. Az ünnepek barokkos bőséggel teltek. Szeretik az ételek sokféleségét, szórakozni pedig a fúvószenekarok muzsikája mellett szoktak. A templomok a dunai sváb falvak közepén épültek. Stílusuk a késői barokkra jellemző, az úgynevezett telepes-barokk, ill. dunai-barokk volt. Az imaházakat váltották fel a templomok.

A harmadik nagy „svábvonulás” alkalmával (1781-1787) II. József császár a megkülönböztetett kiváltságok értelmében a monarchia minden polgárának vallásszabadságot szavatolt. A protestáns bevándorlókat is verbuválták, akik igen zárt közösségeket alkottak. De építészetiileg a katolikus templomok nem sokban különböztek a református és evangélikus templomoktól.

Úrnapija

A katolikus közösségekben az Úrnapiját pazarul ünnepelték. Az úrnapi oltárokat különböző családok gazdagon díszítették tavaszi virágokkal. A zenekar, a helyi tűzoltók, az iskolások, a „ fehérszék ”, a legények és a felnőttek nagy tömege, énekelve vonult a virággirlandok alatt a körmenetben. Elöl a baldachin alatt a pappal, aki az oltáriszentséget vitte

oltártól oltárig. A Duna menti svábok szokásvilága a másik nemzet felé is józan, racionális, toleráns volt. A vallásgyakorlásuk megőrizte a barokk érzékenységet ebben is.

Az esküvők

A régi szokások szerint a házasulandók szülei a legfontosabb jótanácsokkal látták el a fiatalokat: a szerelem és a józan ész sokszor kompromiszsumként lett feltüntetve. Amikor a házasságot „megbeszélték”, a komák két héttel a házasságkötés előtt kurjongatva járták a falu utcáit és meghívták a vendégeket a jeles eseményre. A kalapjukon művirággal és hosszú szalagokkal, a karjukon rozmaringcsokorral, a kezükben szalagos borosüveggel ...

A jegyesek

Az esküvő előtt vagy után a vendégek így köszöntötték fel az ifjú párt: „Kívánunk nektek sok szerencsét a házasságban, jó egészséget és nagy gyermekáldást!” A házasulandók sötét ruhát viseltek. A menyasszonnak a fején egy mirtuszkoszorú volt, a hú szerelem jelképéül. Ez általában fehér viaszvirágokból font koszorú volt. A ruhára is tűztek egy mirtuszágat. A vőlegény is egy feltűzött mirtuszágat viselt a mellén és egyet a karján. A menyasszony kezében egy imakönyv és rózsafüzér volt, meg egy kikeményített díszszekendő. Néhol a vőlegény kalapján is volt díszítés. Így volt ez a nyolcvan százalékban katolikus falvakban.

A keresztség

A monda szerint a gyerekeket a „gólya” a tejforrásból hozta és a bába karjára fektette, aki aztán az édesanya karjába adta át. Így születtek a falu lakói magától érthetően egy kis furfanggal, mind odahaza a szülői házban. A gyermek fogadása a Duna menti sváboknál nagy eseménynek örvendett. A Pannon alföldre vándorlottakat 150 000 főre taksálták. A száműzetéskor 200 év után a magas gyermekelhalálózás ellenére is másfél millióan voltak.

Amikor a gyermekágyast meglátogatták, szentelt vízzel áldották meg az újszülöttet és az anyát. A keresztelő napján az újszülöttet a keresztelő-

párnába tekerték, amit egy tarkán hímzett kendővel takartak le, amelyet az újasszony az esküvője napján kapott ajándékba. A gyermeket már két-három napos korában megkeresztelték. A bába és a keresztanya ünneplőbe öltözve, kíváncsi pillanásoktól kísérve lépegetett a templom felé. Néha még egy mozsárágyú-lövés is kísérte az ünneplést.

Iskola

A tanítóknak nagy tekintélyük volt a Duna menti sváb falvakban. Általában a rossz gyereket a családban veréssel büntették, így a tanítónak is joga volt léniával büntetni a diákokat. Az elsősök kissé ijedt tisztelettel cipelték a hátukon a táskájukat és siettek a gyermekekkel teli iskolaépület felé. A tanszer egy palatáblából, egy palavesszőből és egy szivacsból állt. A palatáblán gyorsan lehetett nedves kézzel kijavítani a hibákat, ami sűrűn szükséges is volt a régi Jugoszláviában, ahol már a harmadik osztályban tanulni kellett a cirill betűket.

Gondtalan ifjúság

A Duna menti sváb ifjúság mindig talált okot a táncmulatságok megrendezésére. A 19. században általában a harmonikát, míg a huszadik század elején inkább a rézfúvósokat kedvelték a falvakban. Három táncévad volt egy évben, majdnem órára pontosan meghatározva, amitől egyes településeken csak egy kissé tértek el. A farsang pontosan a háromkirályok utáni vasárnapkal kezdődött és farsangkedden fejeződött be. A második évad fehérvasárnap után kezdődött, tehát két héttel húsvét után, és pünkösdkor ért véget, illetve az aratás kezdetekor. A harmadik évad a katolikus falvakban, augusztus közepén kezdődött és Katalin-nap estjével fejeződik be, tehát november 25-én.

Búcsú

A legrégebb ünnepek a régi Pannóniában a búcsúk voltak. A helység központjában, közel a templomhoz, az utazó vásárosok sátrai, a játékos-sátrak, céllövöldék, hajóhintások és cukrossátrak vertek tanyát, nem utolsósorban a kicsik részére az úgynevezett „angol-lovasok”, illetve „Ringlispil” nyújtotta a

kulturelle 19 arbeitshefte

Der Weg der Donauschwaben
von Gustl Huber

szórakozási lehetőségeket. Amíg aprópénz fejében a legényekkel hajtatták a ringlispilt, a repülőhintákat (ördögmalmot) már dizelmotorral hajtatták. Csak a szentmise alatt volt csönd a faluban. Késő éjjelig tartott a dáridó. Amikor már a fiatalságnak elege volt a táncból, a játékossátrak következtek. Itt tudódott ki, melyik legény melyik lánynak vásárolta a vásárfiát! Ez volt az „igazság órája”.

Az ünnep előtti időszak az előkészületekkel kezdődött. A földek, a házfalak, a folyosók, a kertek, az udvarok takarítása, meszelése, rendbe rakása volt soron. Semmi sem hiányozhatott, mert búcsú csak egyszer volt egy évben. Röviddel az ünnepek előtt, ha a legény odaadta a leánynak a kalapját, és az elfogadta azt, akkor a búcsú alatt táncospárokká váltak és sokszor a dolog házassággal fejeződött be.

Elhalálozás

A németiség kiűzetéséig az volt a szabály, hogy a hozzátartozók közelében maradt a beteg vagy a halálán lévő személy. Sokszor a szomszédok jelenlétében imádkozott a család a haldokló ágya mellett. A házban történt a felravatalozás is. A katolikusoknál

az ajtóban állt a szenteltvíztartó, egy bukszusággal vagy rozmaringággal, amivel a rokonok és ismerősök, földszomszédok megszentelték a halott koporsóját, ami a ház legszebb szobájában volt felravatalozva. Egy néma ima után a gyászolók mellé ültek a vendégek, ahol csendesen beszélgettek a halotról. Az elhantolásig nem hagyták magára a holtat.

IV. Önmegvalósítás

A korabeli nacionalizmust 1867-ben, Ferenc József idejében, népei törekvéseit egy átalakított duplamonarchiával válaszolta meg. Ebből kifolyólag a népcsoportok jogait az újra alapított magyar királyság területén már nem tudta megvalósítani. A magyarok, kihasználva az állampolitikai fölényüket, egy magyarosító politikába fogtak. Korábban a Duna menti svábok a császárhoz fordulhattak panasztételre. Most saját erőből voltak kénytelenek ettől az állampolitikai alapú elidegenedéstől és átnacionalizálódástól védekezni. A németiség önkormányzatának az érvénytelenítésére került sor azokon a területeken, ahol a katonai határőrvidék volt. Itt is bevezették a magyar nyelvet mint államnyelvet. Ebből kifolyólag sajátos egyesületek alakultak, így 1885-ben a Német-Magyar Munkások Egyesülete, 1891-ben a Délmagyar Parasztok Egyesülete, vala-

mint saját újságok kiadásával reagáltak a megszorítások ellen, különleges súlyt fektetve a német iskolák megmaradására. Így fejlődtek ki először a saját felépítésű, önvédő mozgalmak. *ADAM MÜLLER-GUTENBRUNN*, a Duna menti svábok legismertebb költője ébresztette fel bennük az öntudatot. *EDMUND STEINACKER* adta az ihletet, a tetterőt pedig *LUDWIG KREMLING* által kapták, amikor megalakult az első Duna menti sváb párt Dél-Bánátban, Versecen, ez volt a „Magyarországi Német Néppárt”. Ezzel az első próbálkozással ébredt fel a Duna menti svábok azonosságadata.

Nehézségek az oktatásban

Magyarországon akkor kezdődtek a nehézségek az oktatásban, amikor az évszázad kezdetén beszüntették a német nyelvű oktatást. Elkezdődött egy majdnem hiábavaló harc az autonóm iskolák megtartásáért a három államra szétszakadt Dunai-Monarchia utódállamaiban, Magyarországon, Romániában és Jugoszláviában. A románok még engedélyezték az elemi iskolákon kívül az egyes közép- és főiskolákon a német nyelvű oktatást. Jugoszlávia 1922-ben államosította az iskolákat, csak az elemi iskolákban voltak engedélyezve a szláv nyelvű oktatás mellett a párhuzamos német nyelvű osztályok is. 1940-től engedélyezték Magyarországon és Jugoszláviában a német nyelvű oktatást.

A Dunai Monarchia

A Dunai Monarchia szétesésekor 1918-1920-ig a Duna menti svábok az utódállamokban, Magyarországon, Jugoszláviában és Romániában egyenként félmillió népeket alkotott. Mielőtt még egy békeszerződés létrejött volna Jugoszláviával, a Duna menti svábok a szerb katonasághoz lettek beiktatva. A parancs megtagadásáért sokakat meghurcoltak a szerb nacionalisták, sőt sokakat meg is öltek.

Minden náció a saját hazájába! Ilyen mottó szerint keletkeztek az utódállamok. Így alakultak ki Délkelet-Európában az államalkotó népek mellett a nemzeti kisebbségek, köztük a Duna menti svábok is. Az utódállamoknak jogilag és erkölcsileg kötelességük lett volna a kisebbségeket megvédeni és sajátságait támogatni. Politikai képviselőket, kulturális és oktatási autonómiát biztosítani – ez volt a belső tilalom ellenére egy új érának a célja. Kor-

látolt méretekben csak Romániában valósulhattak meg az előbbi célok. A Duna menti svábok kulturális egyesületei, amelyek az „államhoz és népéhez hű” mottó miatt nem lehettek egyenrangúak, ha mint náció teljes kulturális és politikai egyenlőséget nem eszközölhettek ki. Ők csak mint adófizetők maradhattak meg. Tehát a keresztény – konzervatív, liberális és nemzeti tudatban gondolkodó Duna menti sváboknak nem volt szabad kibontakozniuk. A nacionalizmus és irracionális áldozatokat követelt. Egy bácskai többnyelvű községben, a választói közgyűlés alkalmával, a Duna menti sváb képviselőket, dr. Kraftot, dr. Grassit és Kariust a szerb nacionalisták megtámadták, leütötték és életveszélyesen megsebesítették.

A Duna menti svábok és a harmadik birodalom

A párizsi előszerződésben garantált kisebbségi jogok és a nem kielégítő állapotok miatt a délkeleti német mozgalmak, amelyek részben a régi népi csoportvezetők által működtek, ellenzékbe jutottak. 1933 után a Harmadik Birodalom a nemzetpolitikája során a kezdetben visszafogottan reagáló Duna menti svábokat mint eszközt használni szándékozta a német külpolitikában. Maguk a Duna menti svábok között is heves nézeteltérések támadtak az anyaországi német politikát és célokat illetően. Magyarországon a Jakob Bleyer által alapított liberális Magyar-Német Népképviselői Egyesületek és a Franz Basch körül csoportosított Német Népi Barátság erősebben kötődtek az akkori német politikához. 1938-ban Basch szabad választások eredményeként megalapította a Magyarországi Németek Népi Szövetségét. Romániában az ottani Duna menti svábok vezetősége a 30-as években kezd a Harmadik Birodalom felé orientálódni, miután megalakult a Romániai Németek Nacionál-Szocialista Megújuló-Mozgalma (NEDR), amely éles konfliktusokat szított az idősebb népi csoportvezetőkkel szemben. Jugoszláviában a 30-as évek második felében a Duna menti svábok ideológiai konfliktusokba kerülnek, amelyek az addigi zárt politikai népcsoportokat majdnem teljesen ellehetetlenítették. Az idősebb generáció és a papság ellenállt az új ideák propagálásának, elfogadásának. A német nacionalista uniformizálás nem felelt meg nekik. Az új népcsoportok vezetői az új célok közzétételét hirdették, hogy a németiség sorolja be magát az új eszmeisé-

get hirdető táborába, az új életcélok és feladatok érdekében. A Duna menti svábok zöme pedig meg akarta tartani az addigi életvitelüknek minden sajátosságát. De a tények alapján, amelyek azt híresztelték, hogy a Duna menti svábság a kulturális és iskolai autonómiájának elismerését jogi személyként való közreműködés által csak a Német Birodalom segítségével teljesíthették, vont maga után, hogy létüket a Harmadik Birodalom erősen befolyásolta. Így ártatlanul és végzetesen kellett ennek a németiségnek elviselnie a pár évvel később történeteket. Az 1941-ben történtek, a tengelyhatalmak és Jugoszlávia közötti nézeteltérések és harcok kitörése alkalmából, a Sváb-Német Kulturbundnak (művelődési egyesületnek) vezető személyiségeit mint túszoikat a történelmi péterváradra erődtáborba internálták. Tito partizánjainak kívánságára a Duna menti svábokat meg kellett semmisíteni, ezzel a német kisebbségi kérdést végleg megoldottnak tekinthették. A terrorcselekmények által beigazolódott okok miatt a jugoszláv Bánátban az autonóm népcsoport megalakítja a „Prinz Eugen” hadosztályt. A haza és élet védelmét a szükségállapot jog alapján biztosítani akarják. A hadosztály vezetése teljes egészében német birodalmi kezekbe megy át. Így a partizánellenes harcokba lesz bevetve. A partizánmozgalom ideológiájának megteremtői ezekből a tényekből megtervezték a koholt vádakat a hazaárulásra és keresték a kifogást, hogy a Duna menti svábokkal drákói módon és véglegesen le tudjanak számolni. A Duna menti svábokat így kétszeresen becsapták. A Harmadik Birodalom kihasználta az ő idealizmusukat és engedelmességre hajló készenlétüket a saját céljai megvalósítása érdekében, hagyta őket a harctéren elvérezni. Megpróbálták a politikájukhoz csatolni őket. Ezáltal a háború utáni Magyarország, Jugoszlávia és részben Románia rezsimjének is jól jött kifogással, a kollektív hazaárulás címén őket kiűzni és megsemmisíteni volt joguk.

Kálvária - menekülés, deportáció, fogság

A Duna menti svábok útja igazi passióvá vált. Egy nagyméretű meneküléssel kezdődött, 1944-ben az orosz front közeledtével, ez volt a „fordítottja” a 250 év előtti sváb vonulatnak. Folytatódott a jugoszláv partizán kommandók általi kivégzésekkel a véres októberi és novemberi hónapban. Csak talán egy

kis könyörületességgel folytatták a karácsonyi ünnepek alatt is, amikor a bácskai és bánáti férfiakat és nőket marhavagonokban az ukrain bányák felé deportálták. A tetőpontja az egésznek 1945 húsvétja idején kezdődött, a Duna menti sváb falvak kitelepítésével és a munka- és gyűjtőtáborok beindításával. Három éven keresztül tartott a passió, a halál és menekülés Jugoszláviában és a kényszerkitelepítés Magyarországon.

A nagy bonni dokumentáció szerint a jugoszláv németeknek százezer áldozatát nyelte el a háború, amíg egy könyörtelen véghez közelített, amikor is 1951-ben Romániában 50 000 németet deportáltak a fekete-tengeri Baragon sztyeppékre.

A bácskai Duna menti svábok közel 250 000-en voltak, 85 000-ük 10 000 sátoros szekéren menekült és torlódott fel a dunai hidaknál és kompoknál. A horvátországi Duna menti svábok evakuálása tervszerűen haladt. Csak a legszükségesebbeket vihették magukkal. Nyugat-Magyarországon keresztül Ausztriába, majd a Szudéta vidékekre értek, két hónap után már sokan Sziléziában voltak. Onnan menekültek vissza a Szudéta vidékekre, az előretolódó front elől tovább Ausztriába és Bajorországba húzódva vissza....A Duna menti svábok abban reménykedtek, hogy majd visszatérhetnek déli otthonaikba.

De mi is történt az otthon maradtakkal?!

1944. november 21-én határozatot hoz a Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanács, amelyben a Duna menti sváboktól megvonták a polgári jogokat és javaikat, mint népellenességét, elkobozták.

A „Duna menti sváb passió” különösen keményen érintette a jugoszláv németiséget. Minden ötödik német nem élte túl a háborút. Az itt maradtak kétharmadát kivégezték. Nagy kegyetlenségek jelezték a népirtást. Nem kevésbé volt embertelen a partizánmozgalom által kiűresített Duna menti sváb falvakkal való bánásmód, amelyeket később foglyotáborokká, lágerokká, koncentrációs táborokká alakítottak. Ezekben tömeges kivégzések folytak. Egy szemtanú így számolt be az ott történetekről:

„1944. okt. 3-án már letartóztatták a német férfiakat. Éjjelente sokakat kihoztak a börtönökből és az épület pincéjében vagy más helyen agyonverték vagy lelőtték ...

Október 10-én 135 férfit öltek meg nyilvánosan a partizánok. Október 23-án újabb 35 férfit vittek a börtönbe. Kétnapos kínvallatás után egy teherautó-

ra rakták őket és elvitték, azóta is nyomuk veszett. Október 25-én a polgármestert és 5 városi funkcionáriust a sintértelepen kivégezték. Október 27-én hajtották ki a többi megmaradt férfit a házukból és lágerba vitték őket. A környékbeli német településekről is hoztak férfiakat a lágerba, úgyhogy a vasúti raktárban 5000 férfi nyomorgott összezsúfolva. Estéről estére vitték őket a kamionok. Legtöbbjüket a sintértelepre, ahol mindet kivégezték. Decemberben még 350-en éltek. A semlini lágerba kényszermunkára vitték őket.”

Az állami levéltárban 768 dokumentum van 185 lágerről. Sokszor meggyilkolták az összes lágerlakót is. Az éhség- és haláltáborokat 1945-ben Tito kivégzőosztagai a saját polgárai részére készítette, ezek nem voltak mások, mint emberekkel telezsúfolt Duna menti sváb falvak. A jugoszláviai németek polkijárásának a történetébe így kerülnek bele a következő helységnevek: Gakowo (Gakovo, Gádor), Kruschiwl (Kruševlje, Körtésfalva), Jarek (Jarek, Járek), Rudolfsnad (Kničanin, Rezsőfalva), Molidorf (Molin, Molyfalva), Syrmisch Mitrovica (Sremska Mitrovica, Mitrovica), Semlin (Zemun, Zimony) és Kernei (Krndija). Itt haltak éhen 1945 áprilisától, itt haltak bele a legkisebbek a gyermekbetegségekbe, mert lágerenként 1 vagy 2 orvos ha volt, gyógyszer meg alig. Leginkább a flekktífusztól pusztultak el, mert már nem tudtak szappan nélkül és tűzifa-osztalékkal életben maradni. 1945 decemberétől 1946 márciusáig Gakovóban naponta harminc-negyven, sőt ötven ember is elpusztult, ahogyan ezt Matthias Johler láger-tisztelendő a naplójában feljegyezte. 40 000 Duna menti sváb gyermek maradt árván, teljesen vagy részben. A szüleik vagy meghaltak, vagy az orosz kényszermunka-táborokba hurcolták őket. Ezek a gyermekek a nagyszüleikkel vagy az életben maradt rokonság tagjaival érkeztek. Hetezren nem éltek túl ezeket a lágerokat. A többieket a jugoszláv állami „átnevelő”-otthonokba irányították. Az orosz munkatáborokból szabadult szülők és rokonok megpróbálták ezeket a gyermekeket Ausztriából és Németországból megkeresni. De csak 1959-ben sikerült a nemzetközi Vöröskereszt segítségével a jugoszláv hatóságokkal kapcsolatba lépni. Ötezer gyermek talált rá így újra az övéire a nyugati államokban, az akkori humanitárius mozgalomnak köszönhetően, az emberi jogok figyelembe vételével. Adalbert Karl Gauss 1950-ben a Gyermekek az árnyékban c. könyvében írta meg ezeket a szörnyűsé-

geket és hívta fel rá a közvélemény figyelmét. 1944 karácsonyától indult meg a németek tömeges deportálása Oroszország felé. Különösen a bánáti és bácskai németeket vitték el. A partizán kommandók intézték a deportálást az orosz katonai bizottságok mintájára. Jugoszláviából a deportáltak 80%-a nő volt, akiket a gyermekeiktől elválasztottak, és akik végül is lágerokba kerültek.

Mindez a totalitárius kegyetlenség és embertelenség később rányomta bélyegét a Sztálin-érára.

Matthias Johler, a gakovói láger-lelkész a következőket jegyezte fel naplójában: „1945. december 9.: Tegnap 10 deka kenyér fejadagot kaptunk, ma semmit. Levest sem, csak egy marék kukoricadarát, igazi disznóeledelt. E mellett meg felgyorsult a flekktífusz terjedése. A haláltábor elnevezés, ahogyan látom, ezzel teljességgel megvalósulni látszik. Azt is megtudtam, hogy az orvosunk, dr. Brandt flekktífuszban elhunyt. Én sem jutottam védőoltáshoz még eddig.

1945. december 13.: Már három napja magas lázban fekszem. Az új lágerorvos, dr. Scherer lopakodótífuszt állapított meg. Ugy gondolja, hogy talán nem lesz veszélyes a betegség lefolyása, mivel hastífusz ellen kaptam védőoltást. A felgyógyulás hosszadalmas lesz. A lágerban a nyomor rendkívüli méreteket öltött. Már negyedik napja sem kenyeret, sem levest nem kap a 12 000, illetve 13 000 ember. A gyermekek a betegágyamhoz jönnek és kenyeret kémelek, de magamnak sincs egyáltalán semmim, amit adni tudnék. Milyen nagyon keserű dolog ez, amikor éhező gyermekeket kell üres kézzel elküldenem.”

VI. Újrakezdés az anyaországban

A marhavagon az évszázad szimbólumává vált, joggal lehet ezt az évszázadot a kiűzetések évszázadának nevezni.

A jaltai és potsdami határozatok nyomán 14 millió németet űztek el otthonukból és két milliót kergettek halálba. A legtöbb Duna menti sváb a nyugati zónák szétlőtt városaiban lel menedéket, vagy Ausztria falvaiban és városaiban. Ezekben az államokban annak ellenére, hogy nem működött sem a vasúti hálózat, sem a posta, sem a gazdasági közigazgatás, mégis minden menekültnek sikerült szállást biztosítani, és megmenteni őket a kegyetlen éhségtől.

Mivel az önsegélyező szervezeteket betiltották, a vallási segélyezés a templomok részéről, így a CARITAS és az evangélikus segédszervezetek intézkedései meghatározónak bizonyultak. A kiűzetés

első évei után, sok Duna menti sváb talált magának munkát és megélhetést. Az osztrák paraszti gazdaságokban és Bajorországban csak mint cselédek és szolgálók dolgozhattak. De egy földműves egzisztenciát kiépíteni a dél-német és osztrák térségekben csak a Duna menti svábok egyharmadának sikerült. Sokan a nagyvárosok elővárosaiba húzódtak. Nagyszámban csatlakoztak az építőiparhoz, amely témérdek munkaerőt igényelt. A barakk-lágerok a városok peremén karakterisztikusak voltak, így Bécs, Linz, Wels, Salzburg, München, Stuttgart környékén tömörültek.

A szociológusok (ALFRED KARASEK-LANGER) megállapítása szerint a keletnémetek sorsához hasonlóan ezt a folyamatot a következő mondatba lehetne tömöríteni: A kiűzetés a városiasodáshoz vezet. A Duna menti svábok a síkságokról az ipari központok köré tömörültek, a mezőgazdaságból a nagyipari központokba, a kényszerszállások nyomorúságos barakkjaiból a nagyvárosok újjáépített elővárosaiba, valódi lakásokba kerültek. Így lettek munkásokká azok az emberek, akiknek eredetileg saját gazdaságuk volt, ami most, csak mint egy régi álom maradhatott meg fájón szívükben, miután a kislakások szűkös négy fala közé kényszerültek. Önállóan és szabadon élni, a Duna menti sváboknak azt jelentette, saját házban élni. Ezért törekedtek a kis fizetésből kispórolni egy házra valót. A Pannon alföldről elűzötteknek, a hön áhított életforma hiánya és a saját lakóház utáni vágyakozás ereje készítette őket arra, hogy a legdurvább munkákat is elvállalják. Az állami és papi településtervezői egyesületek lehetővé teszik számukra az olyan pénzelési lehetőségeket, amivel ezek az álmok végre elérhetővé váltak. Az ilyen aktivitás erősen visszahatott az új – hazai mentalitás kialakításában: építeni kötelesség volt! Azt sem szabad szem elől téveszteni, hogy a kiűzött Duna menti svábok utódainak gyorsabban törlődik ki az emlékezetükből az eredeti hovatarozás érzése, ami egyfajta lelki hazátlanság érzetet okoz náluk és elhagyják szüleik házát.

A visszaeszmélés eredetükre és sajátosságaikra, az állandó identitás körüli vájkálás, a 60-as években felerősödött. Anyagi egzisztenciájukat igaz, hogy újra felépítették, csak a folytonos emlékezés, az emlékek elemzése, egy sajátos lelki haza utáni vágyakozást ébreszt fel bennük. A régi tradíciók utáni fájdalmas vágyakozás, ami újra és újra felébred bennük, visszavágnak a közép-dunai vidékekre:

*...Noch eemol wollt als Bauer ich
drauss uf mein Acker stehn,
noch eemol glicklich fiehle mich
beim Frichtehalmemahn ...*

*...Még egyszer szeretnék parasztként
kűnn a földemen állni,
még egyszer boldognak érezni
magamat a zsenge gabonaszár
kaszálásakor ...*

VII. Duna menti svábok az óceánon túl

Miután a régi hazába való visszatérés kilátástalannak bizonyult, a délnémet úgymint az osztrák állam a százezres tömegű menekültáradatban azt a látszatot keltette, hogy igen bizonytalan jövőt tud csak a parasztnak biztosítani, ezért nagyon sokan az Egyesült Államokba, Kanadába és Ausztráliába tovább vándoroltak. Kétezer újkolonistának pedig Brazília nyújt új otthont, menedéket, felajánlva az ő tágas, alig lakott területeit. Így keletkezett 1951-től és maradt is meg egy új óriástelepülés Brazíliában, az ENTRE RIOS. Ez lett az egyedüli háború utáni zárt közösségű település, Duna menti sváb közösség. Egyes történészek az úttörő tettek történetében megemlítik ezt mint a 300 év előtti, a Pannon alföldre történt kivándorlással való hasonlatosságot. Eddig három generációnak sikerült az ENTRE RIOS-ért harcolni. A legidősebbek átérték a kiűzetéssel járó kínokat, a vigasztalan földkeresést és a kemény betörését a megkapott földeknek, a vetés próbákat a kezdő évek folyamán a sok-sok sikertelenséget. A középgeneráció megismerte a nélkülözést, de teljességgel helyt kellett állnia, optimistán, kitartóan, a tradícióknak megfelelően.

A jövő a harmadik generációtól függ, a fiataloktól. Tőlük remélik, hogy nem fognak ellatinosodni. Nekik jutott örökölni megőrizni a régi szokásokat és kötődni a dunai német népi kultúrához.

Nekik köszönhető többek között a nemzetközileg ismert ENTRE RIOS-i dunai sváb népi táncscsoport. Egy idő óta egy brazil kiegészítő programmal lépnek fel, egy gaucsó-csoporttal, amelyben a lányok és fiúk az óbrazil tarka népviseletben és az odaillo latin-amerikai zene kíséretével keltenek nem kis felűnést a fellépések során.

A hozzáértők szerint az ENTRE RIOS-i Duna menti svábok 1971-ben már a brazil búzatermés tíz

százalékát adták. Közben a műszaki fejlődésnek köszönhetően a paraszti gazdaságok óriási léptekben haladnak előre. Úgy látszik, a nagy farmgazdaságok a szívükben megtartották a Duna menti sváb parasztok tulajdonságait ?!

A kétszáz hektáros átlagos földterületekre osztott parasztbirtokok voltak általánosak, de nem ritkán egészen ezer hektárig mentek a gazdaságok nagyságai. Az ősök lóhúzta faekével kezdték hét generáción keresztül a Pannon Alföldön a földek megmunkálását. Ma a Parana végeláthatatlan fennsíkján a legmodernebb traktorok szántják, vetik a földet, ami előzőleg szinte elképzelhetetlen volt. Az aratók eltűntek, a cséplők serege úgyszintén, a gépész és a hetekig porban, hőségben dolgozók nagy serege is. Most magányosan, csak irányítani kell az embereknek a sok-sok okos gépezetet. Mégis az ember maradt a mérték és az egyedüli érték az irányított gépek felett, amelyek érzéketlenül nyelik el a tömredék búzát, amely egyben a fizetség is és a mindenél fontosabb élelem.

VIII. Fordulatok a volt Jugoszláviában

Ez a beszámoló a volt Jugoszlávia Duna menti svábok kálváriáját hivatott elmondani. A mai fordulatok és krízisek közepette, amelyek ezt a kevés itt maradt németet is sokszorosan érintik, az anyaországból irányított segítségre igenis nagy szükség lenne.

A családösszevonások értelmében az 50-es és 60-as években 90 000 német hagyta el Jugoszláviát és érkezett vissza az óhazába. Mivelhogy a kivándorlás 1990 után majdnem teljesen megszűnt, feltételezhető volt, hogy ennek a soknemzetiségű országnak az északi részén alig maradt Duna menti sváb.

A megegyezési próbálkozások során a délszláv utódállamokban meglepően sok ezer német jelentkezett szót követelve, mindenekelőtt Bácskában és Kelet-Horvátországban. Sokan csak most merték magukat ismét németnek vallani. Több szervezet alakul meg: az Eszéki Németek és Osztrákok Egyesülete, Zágrábban a Németek Közössége, majd 1992. december 19-én megalakul a Német Népi Közösség, Újvidéken 1992. június 30-án a németek Duna-klubja, Szabadkán a Német Népi Szövetség stb.

A gyűlölet, az erőszak és a brutalitás, amit a valamikori Jugoszláviában a Duna menti svábok ellen tanúsítottak, sokaknak egyenesen érthetetlen. A kelet-nyugati-konfrontáció áthidalásával egy irracionális nacionalizmus üti fel a fejét, ami az „új eszméknek” radikálisan ellentmond. Az egységes kötelékként elképzelt kommunizmus képtelennek bizonyult, mivel nem tudta eltántorítani a népeket a saját útjukon való haladástól. Ezért egy betegen született államnak nem lehet az a mottója, mint a német egyesüléskor használt mottó, „ami összetartozik, össze is kell nőjön”, Jugoszláviát épp az ellentétes mottó illetné, hogy „ami nem tartozik össze, nem is tud összenőni”.

A Duna menti svábok kiűzetése után a korábbi német településeken nagy változások történtek, az etnikai struktúrát illetően. A partizán rezsim a kiűrt német vidékekre szerb lakosokat kényszerítetett, így ők élvezhették a hátrahagyott javakat is. Ez volt az a különleges érdek a szerbek és horvátok közötti nézeteltéréseknél is. A háborúzás Baranyában játszódott le, egy olyan vidéken, ahol a németiség volt relatív többségben, így Nyugat-Szerémségben és Szlavóniában is, mindenekelőtt a Vukovár, Vinkovci és Eszék háromszögben. A meggyötört Vukováron a II. világháború végén 2596 német élt, amikor az összlakosság száma 10 862 volt. 1945 április 12-étől sok százat közülük lelőttek, a túlélőket pedig haláltáborokba űzték a partizánok. Hasonlóan történt mindez Vinkovcin, a fontos vasútgócpon városában is. A 13 267 lakosból 3143 volt német. Az ő evakuációjuk 1944. október 22-én kezdődött. Húsz százalékuk ott maradt, és így a partizánok kezébe kerültek.

Még 150 évvel ezelőtt Agram (Zágráb) és Esseg (Eszék) német polgáris jellegű városok voltak. Szlavónia fővárosa, Eszék 1945-ben 40 337 lakosából 9731 volt német ajkú.

Az 1945 utáni népszámlálások bebizonyítják, hogy a németek helyébe általában szerbeket telepítettek. Ezzel a szerb betelepítéssel lett a Nagy-Szerbia iránti törekvés megalapozva. A népjog alapján a Duna menti sváboknak, mint korábban is, vagyonvisszaszármaztatási és honjogi igényeik lehetnek.

A Duna menti sváboknak keserű tapasztalataik vannak, mivel mindkét világháború után sikertelen és hatástalan maradt az élettér védelmére tett kísérletük. Ma is, mint valaha, egy olyan népcsoportjogra lenne szükség, ami által valódi megoldási le-

hetőségeket tudnának találni, így Horvátországban, Bosznia–Hercegovinában, a Vajdaságban, Koszovón és Macedóniában, más szóval, mindenütt, ahol többféle nép kényszerül élni egy közös hazában.

Az örökké élő szülőföld

Írta Jakob Wolf

*Ki a szülőföldet ismeri
ami nekem a hazát jelenti
az nem veszi el soha;
mélyen a szívében él
megmarad mint lelki fény.*

*Nem voltam megszállott
de semmit sem felejték
minden valós marad,
a virágok illata
a levegő madárdala.*

*Miért kellene szomorkodnom
leomlott falak miatt,
soha nem voltak enyéim.
A haza a szívben van töretlenül,
nem csak emlékül.*

*Ki a szülőföldet ismeri
ami nekem a hazát jelenti
az nem veszi el soha.
Mint örök dal megmarad
mélyen a szívbe írva.*

Függelék

A Duna menti svábok történeti kronológiája

900 körül – A magyarok nomád törzsei megjelennek Pannóniában és uralmuk alá kerül a germán, román és szláv lakosság.

1030 – A csanádi (Bánát) szerzetesrend megalapítása Gerhard von Sagredo által.

A székelyföldi szászok bevándorlása.

1200-1526 – Magyarország összes városát a németek alapítják

1526 – A mohácsi csatát a törökök nyerik, II. Lajos magyar király elesik

1526-1918 – A Habsburgok a Magyar- és Horvátország legális királyai

1526-1686 – Magyarország nagy része török fennhatóság alá kerül. A középkori németség tönkremegy. Csak az erdélyi és cipszi szászok, valamint a nyugat-magyarországi németek maradnak meg.

1529 – Niklas Salm gróf védi Bécsset a töröktől.

1683 – A keresztény császári katonaság győzelmé a törökök felett Bécsnél

1684-1699 – Magyarországot nagyrésztben a német törzsek szabadítják fel a török megszállás alól.

A felszabadított városokban és újra létesülő Duna menti falvakban a német telepések által megindul az újjáépítés.

1712 – Az első württembergi svábok megérkeznek Szatmárba.

1716-18 – Szavoyai Jenő megveri a törököt Péterváradnál, Temesvárnál és Belgrádnál.

1717-1779 – A felszabadított Bánát megkapja a kitüntetett császári meghatalmazást, ill. saját közigazgatást kap.

1718 – A pozsareváci béke értelmében Bánát, Észak-Szerbia Belgráddal és Olténia Ausztriához csatolódik

1722 – Az első nagy svábvándorlás beindul, a császár védelme alatt építik fel a német telepések a Kereszténység Védőfalát

1723 – A magyar országgyűlés meghozza a 103-as törvény cikkelyét, amivel a telepéseknek biztosítják az adómentességet, szabadosságot és az örökösödési jogokat.

1740-1780 – Mária Terézia benépesíti az uradalmi birtokokat Magyarországon, az uralkodása alatt 50.000 bevándorló jön az országba.

1763 – Mária Terézia megígéri a német telepéseknek a szabadalmát, ami által mint szabad és közvetlen császári-királyi alattvalók örök időkre ezek is maradhatnak.

1772 – A Benépesítési – Főutasítások tartalmazták a betelepítés összesített irányvonalát

1774 – Megjelenik az Általános Iskolarendszer a közép- a fő- és az elemi iskolák részére.

1779 – A Temesi Bánát felségterülete a magyar megyei közigazgatás alá kerül

1780-1790 – II. József bevezeti a türelmi rendeletet és megszünteti a jobbágyságot. A német nyelv lesz a hivatalos az iskola nyelve, a latin helyett.

1781-1787 – A harmadik nagy sváb vonulat alkalmából már protestáns bevándorlók is jöhettek.

1802 – A bánáti Csanádon (Lenauheim) születik Nikolaus Lenau.

1849-1861 – A császári felségterületen megalakul a Szerb Vajdaság és Temesi Bánát, melynek

élén az uralkodóház egy császári grófit nevez ki, aki Temesvárott székel.

1851-1867 – A Duna menti svábok lakta vidékeken a nagyobb városokban már léteznek német reáliskolák valamint tanítóképzők.

1876 – A königgrätzi valamint olaszországi vere-segek rákényszerítik a császárt a magyarokkal való egyezségre, illetve megalakul az Osztrák-Magyar Monarchia, és ezzel együtt a németiség teljes kiszolgáltatása Magyarországon.

1868 – A magyar parlament meghozza az 1868-as törvényt a nemzetiségek egyenlőségéről, amit pedig sohasem fog betartani.

1871-1883 – A katonai határőrvidék megszüntetésével megszűnik a Duna menti svábok vidékein a német közigazgatás is.

1890 – Megalakul a Magyar Szociáldemokrata Párt, amelyben a német munkások egy meglehetősen magas számban politikailag aktíválhatták magukat.

1897 – Meghosszítják a törvényt a helységnevek magyarosításáról.

1906 – Megalakul a Magyarországi Németek Néppártja. Elnöke Dr. Ludwig Kremling (1861-1930).

1907-1920 – Adam Müller Gutenbrunn (1852-1923) megírja lokálpatrióta regényeit, amivel felébreszteni és megmenteni kívánja a Duna menti svábokat.

1913 – Horvátországban, Szlavóniában megalakul a Németek Szövetsége (Ruma)

1917-1933 – Jakob Bleyer (1874-1933) mint tudós, miniszter és képviselő, a Duna menti svábság oltalmazója és szóvivője lesz.

1919-1944 – Az utódállamok, Jugoszlávia és Románia, Magyarországgal a békeszerződésekben kötelezik magukat a nemzetközileg garantált kisebbségvédelemre.

1920 – Megalakul Újvidéken a Sváb-Német Kulturbund (Szövetség). Elnöke Josef Menrath, főtitkára dr. Georg Grassl (1863-1948).

1922 – Az összefoglaló elnevezés Duna menti svábok utat tör a tudományban és az általános használatban.

1933-1938 – A Duna menti svábok között belső nézeteltérések történnek mindhárom utódállamban.

1940-44 – Romániában, Magyarországon, Nyugat-Bánátban Belgráddal és Észak-Szerbiában, valamint a független Horvátországban a német népcsoportok személyes jogokhoz, valamint bizonyos német iskolai autonómiához jutnak.

1942 – A partizánháborúk veszélyeztetései miatt megindul a boszniai és szerbiai németek kitelepítése.

1944. nov. 21.: Az AVNOJ-i határozatok miatt a Duna menti svábok országszerte elveszítik összes jogaikat, javaikat, és munkatáborokba hurcolják őket. Mintegy 10 000 férfit jogtalanul legyilkolnak („Akcija inteligencija”), 1944 végén és 1945 elején 150 000 Duna menti svábot deportálnak Magyarországról, Romániából és Jugoszláviából Oroszországba kényszermunkára, ahol 20 százalék felett odavesznek.

1945. május: A háború végén Ausztriában 200 000 Duna menti sváb tartózkodott, valamennyivel kevesebb Németországban, általában Bajorországban.

1945 – Az utódállamok, Románia és Jugoszlávia szocialista népi demokrata államokká válnak. Jugoszláviában népiirtással végeznek velük a számos internáló és haláltáborban. 1944-1948 között több mint 65 000 asszony, aggastyán és gyermek leli halálát.

1945. dec. 22.: A magyar kormány elrendeli az ottani németek Németországba való kitelepítését.

1947 szept. A szatmári svábok Stefan Schmied vezetésével Kempten / Allgau megállapítják a honi csapatot.

1949. aug.14.: Dr. Josef Tischlert megválasztják a Bundestag-ba (Parlament), ő lesz a politikai szószólója a Duna menti sváboknak és az összes délkelet németnek.

1949. szept. 3.: Stuttgartban megalakul a jugoszláv honi csapat szövetsége Franz Hamm vezetésével.

1949 szept.: Münchenben létesül az SKW (a délkelet németek kultúra üzeme) Prof. Dr. Fritz Valjavec vezetésével.

1950. május 21.: A romániai bánáti svábok honi csapata alakul meg Münchenben Dr. Matz Hoffmann vezetésével.

1951. márc. 4.: A magyarországi németek honi csapatának megalakulása Münchenben.

1951. jún. 18.: Románia keleti Bánág területéről sokezer Duna menti sváb családot deportálnak a Baragan-sztyepp területére.

1951. aug. 17.: Bonnban megalakul a Délkelet-Németek Tanácsa, dr. Josef Trischler vezetésével.

1953-1960 – Kereken 55 000 németet telepítenek ki Jugoszláviából Németországba.

1954. szept. 11.: Baden-Württemberg állama átveszi a Duna menti sváb népcsoport feletti kereszt-

séget és 1966 óta évente Duna menti sváb kulturális díjat adományoz.

1955. nov. 5.: A Németek Kultúrszövetségét alapítják meg Magyarországon.

1970. nov. 7.: A Duna Menti Svábok Háza átadására kerül sor Sindelfingenben.

Münchenben Dunai Sváb Kultúr-Alapítvány jön létre.

1983 – A Duna menti svábok az egész világon megünneplik a 300 éves győzelmet a törökök felett a Bécs melletti Kahlenbergnél, mint keletkezéstörténetük dátumát.

1987 – A tübingeni egyetem Történelmi és Földrajzi Ismeretek Tanszékén július elsejétől létrejön a Duna menti svábok Intézete, amit az ország vezetősége jóváhagy.

1988 – Baden–Württemberg állama bevezeti a Duna menti svábok Kultúralapítványát Magyarországon, Romániában és a valamikori Jugoszláviában, a német nyelv és kultúra fejlesztésének elősegítése céljából.

1994. nov. 20.: Baden –Württemberg állam 40 éves patronálását ünneplik a Duna menti sváb népcsoport felett, valamint Sindelfingen városa 30 éves patronálását a honi Duna menti svábok felett.

Ősszel megünnepli Toronto (Kanada), Cleveland (USA) és Sindelfingen a megemlékezést az „50 éves menekülés és kiűzetés” évfordulóját.

Nov. 23.: Megegyezés jön létre egy múzeumalapítás során. Egy központi Duna menti sváb múzeum megalapítása Ulm városában, az ország, Baden –Württemberg állama és Ulm város vezetősége között.

A Duna menti svábok címere

FÜR IMMER FREI UND UNGETEILT. ÖRÖKÉ SZABAD ÉS OSZTATLAN. SEMPER ATQUE SEMPER LIBERI AC INDIVISI.

A címér egy kék hullámmal felosztott arany és fehér szín / fent egy vörös mezőben egy fekete sas

madár, lent a zöld mezőben egy hattornyú piros tetős fehér erődítmény, jobbra fent a fénylő nap és bal oldalon a fehér fogyó hold látszik.

A címér a német nemzeti színeket mutatja, a fekete-vörös-aranyat és a Duna menti sváb fehér-zöldet: a fekete-vörös-arany színek, a német egységet jelképezik, a német szövetség színeit felvették a Duna menti svábok is, mivel e törzs történelme szerint 1806-ig a római-német birodalomhoz tartozott. A fehér a békés érzület szimbóluma a Duna menti sváboknál, a zöld a remény színe és az éléskamrává építése a honi – újhazának.

Összegezés

Most, hogy a Duna menti svábok 300 éves történetének a végére értünk, engedjék meg, hogy végétül leszűrjük a tanulságot.

A második világháború befejezése óta nagyon sok szó hangzott el a népek, az ártatlan emberek meghurcoltatásáról, szenvedéséről és szinte elfelejtődött, hogy az úgynevezett „vesztesek” oldalán is szenvedtek ártatlan emberek, és nem is kevesen.

Ez részint a nácik gáztettei által kiváltott bosszú eredménye volt. Mi, akik itt maradtunk ezen a vidéken (magam is bajmoki Duna menti svábok leszármazottja vagyok), jól tudjuk, hogy a bűnösök nem merték és nem is várták be az ún. „felszabadítókat”. Így az ártatlan emberek fizettek helyettük, javarészt olyanok, akik a háború idején humanitárius tevékenységet folytattak, mentették az akkori üldözötteket, de a megtorlók ezt nem vették figyelembe, válogatás nélkül irtottak bennünket.

Az utóbbi években végre, mind több szó esik erről, de még mindig nem jutottunk el odáig, hogy ezeket a családokat, nemhogy kártalanították volna, de legalább bocsánatot kértek volna tőlük.

Nemrég hallottam a rádióban, hogy Oroszországban az ott harcolt és elesett ellenséges katonáknak már évek óta emlékműveik vannak, tisztességes temetőik, amelyeket az ottani lakosság gondoz.

A Duna menti svábok 300 éves történetét áttekintve, jogos a kérdés, hogy mi okozta tragikus sorsukat? Azt a jóra való, dolgozó, mélyen vallásos népet milyen bűnök terhelték? Mi okozhatta az irántuk kiváltott gyűlöletet?

Az ördögi náciizmus az itteni németség sem hagyhatta érintetlenül. A nacionalizmus, ahogy más népeket, őket is megérintette. Az olyan beteg ide-

ológiák, mint az „übermensch”, a minden német egy országban stb. Láthatjuk hova vezetett a túlzott nemzeti büszkeség.

Engedjék meg, hogy a komor gondolatokat egy régi anekdotával oldjam fel:

Fritz, mit szólsz hozzá, mi nyertük meg a vízipóló világ bajnokságot, mi vagyunk a legjobbak a világon !!!

Én is? Jaj nekem?! Most ha külföldre megyek, és megtudják, hogy német vagyok, és vízipólóznom kell ..., én meg még úszni sem tudok ...!?

Mi, németek megtanulhattuk, nem vagyunk különbek egy népnél sem, de alávalóbbak sem! Nem kellene büntetést élnünk nagyapáink tetteiért! A háborúban a győztesek bűneit hőstettként dicsőítik! A mai napig nem ismerik el gáztetteiket (pl. Drezda elpusztítását !)...

Kultúrfőlényről sem szabad beszélni. Schumann mondta: Bach és Beethoven egy puszta szigeten legfeljebb kecskepásztorok lehettek volna!!!

A legyőzött, megalázott, megszégyenített, bűnösnek kinyilvánított német nép a földig rombolt országából egy alázatos, példamutató szorgalommal, erős gazdasággal rendelkező demokratikus országot épített fel.

Ezt meg kell becsülni, de sohasem szabad többé a beképzeltség, a büszkeség hibájába esni. Jaj, a győzteseknek, akik míg magukat ünneplik, addig a vesztesek tovább előre haladnak ...!

Mind többet hallani mostanság, hogy nem kellett volna a Duna menti svábokat elüldözni. Nekünk, keveseknek, akik itt maradtunk, őriznünk kell emléküket, de nem szabad az önbírálat nélkülség hibájába esnünk.

A vesztes németek megtanulták, mit jelent a tolerancia. Az általuk felépített demokrácia példaértékűvé vált. Elismert tény, hogy Németországban ma a nacionalizmust, bárhol is jelentkezik és bármilyen formában, nagyon szigorúan büntetik.

Irodalom

A NÉMETEK GOLGOTÁJA A KOMMUNISTA JUGOSZLÁVIÁBAN (4 kötet), kiadó: A dunai svábok kultúralapítványa:
I. kötet: Helybeszámoló, München-Sindelfingen 1991

II. kötet: Élménybeszámoló, München-Sindelfingen 1993
III. kötet: Kivégzések – Gyermeksorsok – Haláltáborok 1995

IV. kötet: Eltűntek – Nevek – Számok 1994
Rasismus H.: A német tankényszerűség. Arnold Nikolaus a sváb tanügyi nagyság életéről és munkásságáról, München 1979

Rohr R.: A mi csengő jussunk, I. kötet, Passau 1988
Rohr R.: A mi csengő jussunk, II. kötet, München 1994
Schere A.: Bevezető a Dunai svábok irodalmába, Graz 1960

Senz I.: A dunai svábok, a keletnémet kultúrtaács alapítványának tanulmánykönyv-sorozatából, 5. kötet, München 1994

Senz J. V.: A Duna menti svábok története, München 1987

Senz J. V. (kiadó): A bajor Duna menti svábok, dunai sváb Bajorország, München 1979

Sonnleitner H.: Dunai svábok. Elhalálozás a Tito-csillag alatt, München 1990

Stadtmüller G.: Délkelet-Európa történelme, München 1976

Tafferner A.: Forrásmunka a Duna menti svábok történelméhez, I.- IV. kötet Stuttgart 1974, München 1977 – 1982

Vetter R.: A pannóniai ember, Mainz 1978
Weidlein J.: A Duna menti sváb térség falvainak fejlődése, Stuttgart 1965

Wildmann G (kiadó): A dunai sváb népcsoport fejlődése és öröksége, München 1982

Schödl G.: Duna menti vidék (német történelem Kelet-Európában), Berlin 1995.

Beer J.: Dunai sváb kortörténelem első kézből, München 1987

Brücker Ch. L.: Dunai sváb kultúrorökség beiktatása, München 1977

A dunai svábok, német történelem és kultúra Délkelet-Európában (hat előadás). Kiadta Horst Kühnel, München 1988

Diplich H., Hockl H. W.: Mi dunai svábok, Salzburg 1950
Diplich H., Karasek-Langer A.: Dunai sváb mondák, mesék és legendák, Freilassing 1952

Geresser K.: Kukoricakenyér és korbács. Élménybeszámoló egy haláltáborból, Hannover- München 1974

Haltmayer J.: A katolikus Duna menti svábok a Monarchiában 1867 – 1918. Dunai sváb vallástörténelem II. kötet, Stuttgart 1977

Hügel K.: Kivonat a Duna menti svábok iskolatörténetéből, München 1957

Gustl H.: A Duna menti svábok golgotája, a: 40 év a menekülés és kiűzetés után-ból, kiadta Engel H. U. Düsseldorf 1985

Leicht S.: A Duna menti svábok útja, Passau 1983
Leicht-Vetter: Dunai svábok Braziliában, Passau 1982

* A Szabadkai Rádió német nyelvű műsorában elhangzott sorozatnak a szerző által magyarra fordított, szerkesztett változata.